

**POLSKA KULTURA PRAWNA
A PROCESY INTEGRACJI EUROPEJSKIEJ
XVI Ogólnopolski Zjazd Katedr Teorii i Filozofii Prawa
Gniezno, 26-29 września 2004 r.**

W dniach 26-29 września 2004 r. gnieźnieńskie *Collegium Europaeum* Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza gościło przedstawicieli Katedr Teorii i Filozofii Prawa, zebranych na XVI Ogólnopolskim Zjeździe, zorganizowanym przez Katedrę Teorii i Filozofii Prawa poznańskiego uniwersytetu.

Spotkaniu towarzyszyła zmiana formuły obrad plenarnych, tym razem zogniskowanych wokół kilku referatów autorstwa zaproszonych gości. Zaproponowany temat – *Polska kultura prawna a procesy integracji europejskiej* – stał się okazją do debaty integrującej nie tylko teoretyków, filozofów i socjologów prawa, lecz całe środowisko prawnicze, o czym świadczył m.in. udział przedstawicieli Trybunału Konstytucyjnego oraz Sądu Najwyższego.

W trakcie pierwszej części obrad plenarnych, której przewodniczyła prof. M. Borucka-Arctowa, uczestnicy wysłuchali referatów prof. R. Sarkowicza oraz prof. L. Morawskiego, dyskutujących tezę o *twórczym* bądź *odtwórczym* charakterze współczesnej interpretacji prawniczej. Przypomniałszy powody obecnego zainteresowania wykładnią prawa, prof. Sarkowicz przyjął, że określenie wykładni jako „twórczej” czy „nietwórczej” jest kwestią natury konwencjonalnej. Co więcej, zasadniczy spór między zwolennikami „twórczego” i „odtwórczego” charakteru wykładni wydał mu się zasadniczo sporem politycznym. Choć bowiem każdy akt interpretacji ma – jego zdaniem – charakter sprawczy, to jednak teza o twórczym charakterze wykładni wydaje się nie do zaakceptowania wielu przedstawicielom doktryny i judykatury z uwagi na niemożność jej pogodzenia z zasadami demokracji i podziału władzy – stąd właśnie częste deklaracje o „odtwórczym” charakterze wykładni.

Osią referatu prof. Morawskiego było rozróżnienie między *teoriami wykładni* (tj. projektami badawczymi dotyczącymi wykładni prawa) a niezależnym wobec nich *ius interpretandi* (obejmującym reguły wykładni stosowane w prawniczej praktyce interpretacyjnej). Waga tego przeciwstawienia polega na tym, iż – z zdaniem referenta – teza o konwencjonalności kwalifikacji wykładni jako *twórczej* czy *odtwórczej* odnosi się wyłącznie do indywidualnych projektów badawczych, nie zaś do historycznie ukształtowanej praktyki interpretacyjnej.

Obrady w tej części zakończyła ożywiona dyskusja nad oboma referatami. W jej trakcie zwrócono uwagę m.in. na policentryczny charakter współczesnego prawa i trudności z odpowiednią adaptacją tradycyjnej, hierarchicznej wizji struktury systemu prawnego, odczuwalne w praktyce stosowania prawa (prof. E. Łętowska). Wyrażono jednocześnie przypuszczenie, że europejskie procesy integracyjne nie tylko komplikują, lecz wręcz *rozmywają* przedmiot prawniczej interpretacji (prof. St. Czepita). W innym wątku dyskusji zarysowano genezę polskich kontrowersji w przedmiocie *twórczości* czy *odtwórczości* charakteru wykładni (prof. T. Gizbert-Studnicki). Przypomniano też o konieczności poprzeczenia merytorycznych polemik sprecyzowaniem przyjmowanych konwencji terminologicznych (prof. M. Zieliński) oraz o potrzebie pierwotnego, względem debaty na temat charakteru interpretacji prawa, odróżnienia *trafnej* od *błędnej* wykładni (prof. T. Gizbert-Studnicki). W trakcie dyskusji zauważono ponadto, że brak akceptacji w naszej kulturze prawnej dla sądowno-prawotwórstwa skłania nas do konsekwentnego określenia działalności sądów mianem wykładni – tyle że (niekiedy) *twórczej* (prof. M. Zieliński); ponadto współcześnie przedmiotem interpretacji może być nie tylko tekst przepisu, lecz również *orzeczenia* (prof. L. Leszczyński). Podkreślając, że współwystępowanie na gruncie nauki i interpretacji prawa kilku konkurencyjnych paradygmatów nie oznacza, iż z czasem któryś z nich nie zdobędzie decydującej przewagi, wyrażono wreszcie przekonanie, że rozważania logiczno-lingwistyczne nie wyczerpały jeszcze swego potencjału we wspieraniu teorii prawa (prof. W. Patryas).

W drugiej części obrad, której przewodniczył prof. A. Peczenik, przedstawiono kolejne dwa referaty, poświęcone tym razem problematyce *wykładni prawa w zgodzie z konstytucją*. Po zarysowaniu metodologicznej charakterystyki tego rodzaju wykładni, autorzy pierwszego z wystąpień – prof. A. Bator i prof. A. Kozak – skoncentrowali się na obronie tezy odmawiającej wykładni *prokonstytucyjnej* statusu techniki interpretacyjnej, wskazując na jej postulatowy charakter, ukształtowany pod wpływem dominującego wciąż paradygmatu pozytywistycznego. Odrzuciwszy jednak pozytywistyczną wizję prawa – wraz z domniemaniem konstytucyjności ustaw oraz traktowaniem Trybunału Konstytucyjnego jako organu stosującego prawo – referenci opowiedzieli się za komunikacyjnym ujęciem prawa, traktującym uczestników *życia prawnego* jako podmioty zbiorowego

dyskursu nad treścią obowiązującego prawa, oraz za uznaniem, iż wykładnia w zgodzie z konstytucją winna dostosowywać teksty prawne do semantycznie otwartych celów i wartości konstytucyjnych.

W drugim referacie, przygotowanym przez dr. P. Czarnego, przedstawiono koncepcję wykładni ustaw w zgodzie z konstytucją w wersji ukształtowanej przez orzecznictwo Trybunału Konstytucyjnego. Argumentując za jej przyjęciem, autor referatu wskazał, że skoro Trybunał traktuje orzeczenia o niekonstytucyjności jako *ultima ratio* – wyrok negatoryjny dopuszczalny jest wyłącznie w przypadku całkowitej niekonstytucyjności kontrolowanego przepisu. Referent z aprobatą odniósł się do niemieckiej koncepcji wykładni prokonstytucyjnej, zakładającej współstosowanie konstytucji nie tyle jako normatywnego wzorca kontroli, ile jako czynnika modyfikującego pozostające z nim w kolizji przepisy ustaw. Jednocześnie zgłosił postulat, by stosując analizowaną wykładnię, Trybunał Konstytucyjny zamiast wskazywania poprawnego rezultatu wykładni badanego przepisu wskazywał w sentencji wyroku, jaka interpretacja czyniłaby ów przepis niekonstytucyjnym.

W toku dyskusji zastanawiano się m.in. nad tym, czy rzeczywiście Trybunał Konstytucyjny porównuje tekst Konstytucji z tekstem badanej ustawy, czy też raczej – wykładnie obu tych aktów normatywnych (prof. P. Winczorek); wskazywano również na kłopoty z teoretycznoprawnym zakwalifikowaniem samej metody interpretacyjnej w zgodzie z Konstytucją, zwłaszcza na tle trudności z odtworzeniem przebiegu procesu rozumowania Trybunału (prof. L. Leszczyński); formułowano wreszcie uwagi odnośnie do funkcjonalnej charakterystyki orzeczeń prokonstytucyjnych, stanowiących swego rodzaju alternatywę dla wyroków o niekonstytucyjności, którym często towarzyszą szczególnie niekorzystne skutki społeczne (prof. S. Wronkowska oraz prof. M. Wyrzykowski).

Ostatnie dwa referaty, poświęcone problematyce *wykładni prawa krajowego w zgodzie z prawem Unii Europejskiej*, przygotowali prof. M. Zirk-Sadowski oraz prof. C. Mik. Pierwszy z referentów sformułował tezę o dedukcyjnym, legalistycznym i magisterialnym charakterze polskiej wykładni prawa, zapoznającej *rozumienie* prawa, a przez to również – ukształtowany w UE model wykładni prawa wspólnotowego. Porównując następnie polskie i wspólnotowe metody wykładni, prof. Zirk-Sadowski zwrócił uwagę na pierwszeństwo dawane przez te ostatnie wykładni funkcjonalnej, co kłóci się jednak z preferencjami ukształtowanymi w polskiej kulturze prawnej. Zdaniem referenta, integracji analizowanych porządków prawnych sprzyjać może rozwój *narracyjnego* dyskursu prawnego, stymulowanego zwłaszcza przez Trybunał Konstytucyjny i Europejski Trybunał Sprawiedliwości.

Prof. C. Mik skupił się w swoim referacie na analizie przedmiotu i wzorca tzw. *wykładni zgodnej* w orzecznictwie ETS, zarysowując jednocześnie genezę i charakter obowiązku prowspólnotowej wykładni prawa krajowego oraz mechanizmy wpływające na osiąganie zgodności między prawem krajowym a prawem UE.

W dyskusji kończącej plenarne obrady przewijały się głównie obawy związane z potencjalnymi konfliktami pomiędzy prawem krajowym a prawem wspólnotowym: pytano m.in. o *właściwą* wykładnię odpowiednich przepisów polskiej ustawy zasadniczej (prof. P. Winczorek) oraz o granice obowiązku wykładni zgodnej, zwłaszcza w sytuacji niezgodności rezultatów wykładni prokonstytucyjnej i prowspólnotowej (prof. A. Wróbel). Odpowiadając na liczne pytania w tym zakresie, prof. C. Mik wskazał na niemożność pogodzenia – jego zdaniem – przepisów dotyczących europejskiego nakazu ekstradycji i art. 55 Konstytucji RP. Poza tym wskazano m.in. na problem odpowiedzialności odszkodowawczej państwa za odmowę stosowania przez polskie sądy prawa wspólnotowego, które, jak dotąd, nie zostało należycie ogłoszone (prof. A. Wróbel). W innym wątku dyskusji skonstatowano, że o ile praktyka stosowania prawa istotnie wpływa na sposób pojmowania wykładni prawa europejskiego, o tyle refleksja i oddziaływanie w tej mierze teorii i filozofii prawa wydają się, jak dotąd, niewystarczające (prof. M. Zieliński).

Drugi roboczy dzień Zjazdu (28 września) przeznaczono na obrady w czterech sekcjach tematycznych: (I) *Elementy wykładni prawa a prawo wspólnotowe*, (II) *Aksjologia – prawo wspólnotowe – prawo krajowe*, (III) *Semiotyka prawa – metodologia prawa – zawody prawnicze*, (IV) *Stosowanie prawa*, w których przedstawiono i dyskutowano liczne komunikaty młodszych pracowników naukowych oraz doktorantów.

XVI Ogólnopolski Zjazd Katedr Teorii i Filozofii Prawa okazał się udanym spotkaniem środowiska i był wartościowym forum wymiany myśli kilku pokoleń polskiej teorii, filozofii i socjologii prawa.